# תוספתא ראש השנה — תוספתא ראש השנה



ניסן ראש השנה למלכים ולרגלים [לחדשים] ולתרומת שקלים ויש אומרים אף לשכירות בתים כיצד למלכים מת באדר ועמד אחר תחתיו [באדר] מונין שנה לזה ולזה [מת] בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן מונין שנה לזה ולזה מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן הראשונה נמנית לראשון והשניה נמנית לשני.

כיצד לרגלים אחד הנודר ואחד המעריך ואחד המקדיש אינו עובר משום בל תאחר עד שיעברו עליו רגלי [שנה] כולה ר"ש אומר שלש רגלים כסדרן וחג המצות ראשון וכן היה ר"ש אומר פעמים שהן ג' ופעמים שהן ד' פעמים שהן חמשה כיצד נדר לפני הפסח עד שיעברו עליו הפסח ועצרת והחג [נדר] לפני עצרת עד שיעברו עליו עצרת והחג והפסח והעצרת והחג [נדר] לפני החג עד שיעברו עליו החג והפסח ועצרת והחג.

כיצד לחדשים [אע"פ] שנאמר בחודש הראשון ובחודש השני אין מתחילין [למנות] אלא [מניסן] שנאמר (שמות י"ב:ב') החדש הזה לכם ראש חדשים.

כיצד לתרומת שקלים כל קרבנות צבור קריבין בא' בניסן אם בא [חדש] בזמנו קריבין מן החדשה ואם לאו קריבין מן הישנה.

כיצד לשכירות בתים המשכיר בית לחבירו לשנה [שכר הימנו] שנים עשר חודש מיום ליום אם אמר לשנה זו אפילו לא שכר ממנו אלא באחד באדר אין לו אלא עד אחד בניסן.

באחד באלול ר"ה למעשר בהמה רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי אמר רבי שמעון בן עזאי הואיל ואלו אומרים באחד באלול ואלו אומרים באחד בתשרי יהא האלוליים מתעשרין לעצמן כיצד נולדו ה' באב וה' באלול ה' באלול וה' בתשרי אין מצטרפין ה' בתשרי וה' באב הרי אלו מצטרפין.

תשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות ולמעשרות ולנדרים כיצד לשנים ולשמיטין וליובלות אין מתחילין למנות לשנים ולשמיטין וליובלות אלא מתשרי כיצד לנטיעה אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ל' יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות מכאן לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית ופירות נטיעה זו אסורים עד חמשה עשר בשבט אם ערלה ערלה אם רבעי רבעי.

כיצד לירקות ליקט ירק בערב ראש השנה עד שלא בא השמש וחזר וליקט משבא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה מפני שזה חדש וזה ישן היתה שניה [ונכנסה] שלישית הראשון מתעשר מעשר שני והשני מתעשר מעשר עני ליקט אתרוג בערב ט"ו בשבט עד שלא בא השמש וחזר וליקט [אחר] משבא השמש אין תורמין [ואין מעשרין] מזה על זה מפני שזה חדש וזה ישן היתה שלישית ונכנסה רביעית הראשון מתעשר מעשר [שני] והשני מתעשר מעשר [עני].

כיצד לנדרים המודר הנאה מחבירו לשנה [נדר הימנו] שנים עשר חדש מיום ליום אם אמר לשנה זו אפילו לא נדר הימנו אלא באחד באלול אין לו אלא עד א' בתשרי.

בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון שנא' (תהילים ל"ג:ט"ו) היוצר יחד לבם וגו' ואומר (תהילים פ"א:ה') תקעו בחודש שופר ואומר (שם) כי חק לישראל הוא וגו' קדשוהו ב"ד הדין נכנס לפניו ואם לאו אין הדין נכנס לפניו וכן אתה מוצא בעומר של מן אם בא חדש בזמנו [מיד הוא כלה ואם לאו] מתעכב [הוא] לג' ימים.

אמר ר"ע אמרה תורה הבא שעורין בפסח שהוא פרק שעורין כדי שתתברך [עליך] תבואה הבא חטים ובכורים בעצרת שהוא פרק אילן כדי שיתברכו [עליך] פירות אילן [הבא ניסוך המים] בחג כדי שיתברכו [עליך] מי גשמים אמרו לפני [מלכיות זכרונות] ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיבא זכרונכם לטובה [אמרו לפני] שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה לפני.

הכל נידונין בר"ה וגזר דינו נחתם ביוה"כ דברי ר"מ ר' יהודה אומר הכל נידונין בר"ה וגזר דינו של כל אחד ואחד נחתם בזמנו בפסח על [תבואה] בעצרת על פירות האילן בחג על המים וגזר דינו של אדם נחתם ביום הכפורים רבי יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר (איוב ז) ותפקדנו לבקרים.

על ששה חדשים השלוחין יוצאין [רבי] התקין שיהו יוצאין אף על אדר [השני] מפני הפורים.

בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם פעם אחת שכרו בייתוסין שני עדים לבא להטעות את [חכמים] לפי שאין [בייתוסין] מודים שתהא עצרת אלא [בא'] בשבת בא אחד ואמר עדותו והלך לו ובא השני ואמר עולה הייתי במעלה אדומים [וראיתיו] רבוץ בין שני סלעים ראשו דומה לעגל אזניו [דומות] לגדי קרניו [דומות] לצבי וזנבו מונחת בין ירכותיו [ראיתיו] ונרתעתי ונפלתי לאחורי והרי מאתים זוז צרורין לי [בפינדוני] אמרו לו מאתים זוז [נותנין] לך במתנה והשוכרך ימתח על העמוד מה ראית ליזקק לכך אמר להם מפני ששמעתי שבייתוסין מבקשין להטעות את חכמים אמרתי מוטב אלך אני ואודיע את חכמים.

אם [אינן] מכירין אותו משלחין עדיו עמו אפילו בשבת מעשה ברבי נהוראי שבא עם העד [בשבת] לאושא והעיד בו. בראשונה היו משיאין משואות בראשי [ההרים] הגבוהים בהר המשחה בסרטבא [ובצרופנה בתבור בחורן בבית דלתיה] רשב"א אומר אף [בהרי מכמא ותבור] וחברותיה.

מאימתי משיאין על החדש לאור עבורו כיצד חל להיות ערב שבת ושבת משיאין עליו למוצאי שבת ואם בא בזמנו משיאין עליו ואם לאו אין משיאין עליו על כל ראשי חדשים היו משיאין משואות אמר אחד לפניה [ראיתיו] לא אמר כלום לאחריה דבריו קיימין לצפונה לא אמר כלום לדרומה דבריו קיימין אחד אומר [ראיתיו] גבוה שתי מרדעות ואחד אומר שלשה עדותן קיימת אחד אומר שלשה ואחד אומר חמשה אין מצטרפין זה עם זה אבל מצטרף הוא עם אחרים אחד אומר ראיתיו מוטה וא' אומר ראיתיו זקוף אין מצטרפין זה עם זה אבל מצטרף הוא עם אחרים ראיתיו חציו בענן לא אמר כלום חציו [בעשיש] לא אמר כלום חציו במים [דבריו קיימים] ר"א בר צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים וכן היה ר"א בר צדוק אומר אין השלוחין יוצאין לסוריא עד שישמעו מפי בית דין למחר.

למה לא נתפרשו שמותן של זקנים שלא יהא כל אחד ואחד אומר הריני בא להקיש את ר' פלוני לאלדד ומידד [הריני בא להקיש את] רבי פלוני לנדב ואביהוא וכן הוא אומר (שמואל א י"ב:ו') ה' אשר עשה את משה ואת אהרן ואומר (שם) וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל ירובעל זה גדעון בדן זה שמשון יפתח כמשמעו ואומר (תהילים צ"ט:ו') משה ואהרן בכהניו וגו' שקל הכתוב שלשה קלי עולם בין שלשה גדולי עולם ללמדך שבית דינו של ירובעל לפני המקום כבית דינו של משה ובית דינו של יפתח גדול לפני המקום כבית דינו של שמואל להודיעך שכל מי שנתמנה פרנס על הצבור אפילו קל שבקלים שקול כאביר שבאבירים וכן הוא אומר (דברים י"ז:ט') ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אין לך אלא שופט שבדורך ואומר (קוהלת ז) אל תאמר מה היה וגו'.

קדשו את החדש בזמנו ונמצאו עדים זוממין הרי זה מקודש קדשוהו בלילה אינו מקודש קדשוהו אנוסין שוגגין מזידין ומוטעין הרי זה [מקודשת] קדשוהו לפני זמנו או לאחר עיבורו פחות משלשים יום יותר על שלשים יכול יהא [מקודשת] תלמוד לומר (שמות יב) חדש אין פחות משלשים יום לא נראית לבנה לשני ימים יכול יקדשוהו

לאחר שני ימים תלמוד לומר יום אין לו אלא יום אחד בלבד.

בתעניות תוקעין שלש שלש ובמסעות שלש של שלש שלש על כל דגל ודגל דברי רבי יהודה וחכ"א שלש על כל מטה ומטה במה הן תוקעין בחצוצרות שעשה משה רבי יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובל בשל יעלים נתנו חכמים את המצוי למצוי ואת שאינו מצוי לשאינו מצוי.

שופר שקצרו כשר [גורדו] בין מבפנים בין מבחוץ כשר צפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ כשר צפהו במקום פיו או שהוסיף עליו כל שהוא אפילו במינו פסול נקב וסתמו אפילו במינו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר נתן שני שופרות זה בתוך זה ותקע אם קול הפנימי שמע יצא אם קול [חיצון] שמע לא יצא כמה הוא שיעור שופר כדי שיאחז בידו אחת ויתקע.

הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים לוים וישראלים גרים ועבדים משוחררין חללים נתינים ממזרים חרש שוטה וקטן סריס אדם וסריס חמה פצוע דכה וכרות שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חובתן. טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן אנדרוגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא [לשאינו] מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן.

התוקע ומתעסק והתוקע ומתלמד והמלמד את בנו והמלמד את תלמידו אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא. רועה שהרבין את צאנו אחורי בית הכנסת וכן חולה שהיה מוטל אחורי בית הכנסת ומי שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא אף על פי שזה שמע וזה שמע זה כיון לבו וזה לא כוון לבו זה שכוון לבו יצא וזה שלא כוון לבו לא יצא שאין הכל הולך אלא אחר כוונת הלב שנאמר (תהילים י:י"ז) תכין לבם תקשיב אזנך ואומר (משלי כ"ג:כ"ו) תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה וגו'.

ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה שכל עיר שרואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא שלשה דברים אלו בתוכה תוקעין בה וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד.

רבי אלעזר בר צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים [ר"ש בן אלעזר אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר חודש שלפניו קידשו] שמעון בן הסגן אומר אם באו עדים מן המנחה ולמעלה תוקעין היו אבל אין [מוספין קרבין] עד שיקדשו החדש אמר ר' יהושע בן קרחה דברים אלו התקינן רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש לכשיבנה הבית במהרה יחזרו דברים אלו ליושנם.

רבי יהודה אומר רבי אלעזר (ויקרא כ"ג:ג') שבתון זו קדושת היום זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות מקרא קודש קדשהו אמר לו רבי עקיבה מפני מה לא נאמר שבתון שבות [שכן הוא פוגע בשביתה ראשון אלא] זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות מקרא קדש קדושת היום.

מקום שנהגו לומר כדברי ר' עקיבה אומר כדברי ר"ע כדברי ר' יוחנן בן נורי אומר [כדברי רבי יוחנן] רשב"ג אומר קדושת היום עם הזכרונות אמר רשב"ג מה מצינו בכל מקום אומרה [ברביעית] אף כאן אומרה [ברביעית] רבי אומר מה מצינו בכל מקום אומרה [עם אמצעית] אף כאן אומרה וכשקדשו את השנה באושא ביום הראשון עבר ר' יוחנן בן ברוקא ואמר כדברי רבי יוחנן בן נורי אמר רשב"ג לא היינו נוהגין כן ביבנה ביום השני עבר רבי [חנניה] בנו של רבי יוסי הגלילי ואמר כדברי רבי עקיבה ואמר רשב"ג כך היינו נוהגין ביבנה.

אין פוחתין מעשרה מלכיות ומעשרה זכרונות ומעשרה שופרות [אם] אמר שלש מכולם יצא אין מזכירין זכרון ומלכות ושופר של פורענות מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם היתה פורענות של עו"ג מזכירין אותה בפ"ע המתחיל מתחיל בשל תורה ומסיים בשל תורה [ואומר] של נביאים ושל כתובים באמצע אין אומרים [מלכיות עם הזכרונות] ולא זכרונות עם השופרות ואם אמר לא אמר כלום וצריך לאומרה שניה.

פקדונות כזכרונות שנאמר (בראשית כ"א:א') וה' פקד את שרה וגו' [ואומר (שמות ג':ט"ז) פקד פקדתי אתכם וגו'] רבי יוסי אומר אומרן עם הזכרונות רבי יהודה אומר לא [היה אומרן] עמהן זכרון שיש [עמו] תרועה כגון (ויקרא כ"ג:כ"ד) זכרון תרועה מקרא קדש רבי יוסי אומר אומרן עם הזכרונות ועם השופרות רבי יהודה אומר לא היה אומרן אלא עם הזכרונות בלבד תרועה שאין עמה [זכרון] כגון (במדבר כ"ט:א') יום תרועה יהיה לכם ר' יוסי אומר עם השופרות רבי יהודה אומר לא היה אומרן [עמהם] מלכות שיש עמה [שופר כגון (תהילים צ"ח:ו') בחצוצרות וקול שופר וגו'] רבי יוסי אומר אומרה עם המלכיות ועם השופרות רבי יהודה אומר לא היה אומרה אלא עם השופרות בלבד (דברים ו':ד') שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ד':ל"ט) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו' רבי יוסי אומר אומרן עם [מלכיות] רבי יהודה אומר לא היה אומרן [עמהן מלכיות שאין עמה שופר כגון] (תהילים מ"ז:ז'-ט') זמרו לאלהים זמרו וגו' כי מלך כל הארץ אלהים [זמרו משכיל מלך אלהים על גוים] רבי יוסי אומר [אומרן עם המלכיות] רבי יהודה אומר [לא היה אומרן] (תהילים כ"ד:ז') שאו שערים ראשיכם וגו' מי זה מלך הכבוד [וגו' שאו שערים ראשיכם מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות] וגו' ר' יוסי אומר [כל אחד ואחד בפני עצמו רבי יהודה אומר אומרן כולן כאחד] זכרונות האמורות [בענין בקשה] רבי יוסי אומר אומרן כולן כאחד רבי יהודה אומר ראשונים בפני עצמן ושניים בפני עצמן. שופרות האמורות בענין גדעון ובענין יהושע ר' יוסי אומר אומרן כל אחד ואחד בפני עצמו רבי יהודה אומר האמורין בשעת מעשה לעצמן בשעת פקידה לעצמן.

סדר תקיעות שלש של שלש שלש שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תרועה כשלש יבבות שמע שש תקיעות [ושלש] תרועות אפילו בסירוגין אפילו כל היום כולו יצא [שמע תקיעה מזה ותקיעה מזה ותרועה מזה תקיעה מזה ותרועה מזה אפילו בסירוגין אפילו כל היום כולו יצא שמע תקיעות וברכות בין שהקדים תקיעות לברכות ובין שהקדים ברכות לתקיעות יצא] תקע והריע ותקע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת תקע והריע ותקע בנשימה אחת לא יצא מתלמדין לתקוע בשבת [אין] מעכבין את הנשים ואת הקטנים מלתקוע בשבת [ואצ"ל] ביום טוב.

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת בית שמאי אומרים מתפלל עשר ובית הלל אומרים מתפלל תשע יום טוב שחל להיות בשבת בית שמאי אומרים מתפלל שמונה ואומר של שבת בפני עצמה ושל יום טוב בפני עצמה ומתחיל בשל שבת ובית הלל אומרים [מתפלל שבע מתחיל] בשל שבת ומסיים בשל שבת [ואומר] קדושת היום באמצע אמרו בית הלל לבית שמאי והלא במעמד כולכם זקני בית שמאי ירד חוני הקטן ואמר שבע ואמרו [לו] כל העם נחת רוח [היה] לך אמרו להם בית שמאי מפני שהיתה שעה ראויה לקצר אמרו להם בית הלל אילו היתה שעה ראויה לקצר היה לו לקצר בכולם.

רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן וחכמים אומרים כל אחד ואחד מוציא [את] עצמו [אמר להן אם כן למה מורידין אותו לפני התיבה אמרו לו כדי להוציא את מי שאינו יודע אמר להם] אם כן למה מתפללין כל אחד ואחד לעצמו [אמרו לו] מפני ששליח צבור מתקין את עצמו אמר להם א"כ למה מורידין אותו לפני התיבה אמרו לו להוציא את מי שאינו יודע אמר להם כשם שהוא מוציא את מי שאינו יודע כך הוא מוציא את מי שיודע.